

УДК 336.142(477)

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Л. М. Василюк

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ФІН-41,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.е.н., доцент К. М. Семенюк

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті проаналізовано сутність бюджетного процесу та структуру в цілому. Визначено зміни, які відбулися в бюджетній системі у зв'язку із воєнним станом. Досліджено загальні проблеми організації і реалізації бюджетного процесу в Україні та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: бюджет, бюджетний процес, бюджетне законодавство, етапи бюджетного процесу, бюджетне планування.

The article analyzes the essence of the budget process and its structure as a whole. The changes that took place in the budget system in connection with the martial law were determined. The general problems of the organization and implementation of the budget process in Ukraine and ways to solve them were studied.

Keywords: budget, budget process, budget legislation, stages of the budget process, budget planning.

Зміни в економічній ситуації в усьому світі, зумовлені повномасштабним вторгненням держави-агресора, негативно вплинули на економіку України та змусили коригувати її фінансову систему. Надзвичайно важливо, в умовах воєнного стану, забезпечити відповідне виконання державного бюджету. В наш час перед державою стоять завдання із забезпечення ефективної діяльності бюджетної системи, коригування раніше поставлених державою цілей, розподіл обмежених бюджетних коштів, забезпечення громадян соціальними виплатами, збільшення обсягу видатків на оборону держави, пошук додаткових джерел наповнення бюджету та залучення міжнародної фінансової допомоги. Злагоджена та швидка робота всіх ланок бюджетної політики насамперед впливає на фінансову стійкість держави та унеможливорює виникнення макроекономічних проблем.

Аналіз наукових джерел і публікацій, в яких висвітлено дану тематику засвідчив, що дослідженню даного питання приділяють увагу багато вітчизняних вчених. Сучасні виклики та загрози суспільної стабільності, правове регулювання бюджетного процесу і бюджетна політика в цілому в умовах воєнного стану були висвітлені в наукових працях таких вчених, як І. Чугунов та О. Насібова, Т. Канєва та А. Галабурда, К. Токаєва.

Метою статті є аналіз стану бюджетної системи України, а саме бюджетного процесу в умовах воєнного стану, а також розгляд можливих шляхів щодо його покращення.

Бюджетний процес – це діяльність, регламентована нормами права, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і управлінням цим процесом, підготовкою і затвердженням звітів про виконання бюджетів, що відносяться до бюджетної системи України. Учасниками бюджетного процесу, на які законодавством України покладені бюджетні, податкові та інші повноваження, є Президент України,

Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, Національний банк України, Державне казначейська служба, Рахункова палата, головні розпорядники та розпорядники бюджетних коштів й інші органи.

Згідно із Бюджетним кодексом України, існують такі етапи бюджетного процесу:

- складання проєктів бюджетів;
- розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;
- виконання бюджету;
- складання і затвердження звіту про виконання бюджету.

Базовою складовою бюджетного процесу є бюджетне планування, завданнями якого є правдиве визначення розміру та джерел формування доходів бюджету; необхідний розподіл видатків за відповідними групами і галузями, збалансування бюджету. Бюджетне планування розпочинається із визначення можливого обсягу доходів, аргументованість планування яких забезпечує фактичність усього бюджетного процесу. Необхідність розподілу видатків визначається раціональністю використання бюджетних коштів зі сторони забезпечення економічного зростання та соціальної справедливості у суспільстві.

Також важливим етапом бюджетного процесу є виконання бюджету, під час якого здійснюється накопичення коштів, передбачених Законом про Державний бюджет, а також організація їх використання. Виконання бюджету – це забезпечення отримання запланованих доходів і здійснення фінансування передбачених видатків. При цьому метою виконання бюджету є одержання своєчасного і повноцінного обсягу надходжень до бюджету. Видатки мають здійснюватися у найбільш оптимальних формах та розмірах із забезпеченням їх раціонального використання.

Завершальним етапом бюджетного процесу є складання і затвердження звіту про виконання державного бюджету. Бюджетний рік в Україні починається 1 січня і триває до 31 грудня поточного року. Після закінчення бюджетного року Міністерство фінансів формує Звіт про виконання державного бюджету, який Міністерство фінансів подає для затвердження до Верховної Ради України. Доповідь за звітом про виконання державного бюджету формується на засіданні Верховної ради міністром фінансів. Щодо звіту приймається постанова про його затвердження (до 1 травня наступного за бюджетним року), після чого він публікується у засобах масової інформації у термін 2-х тижнів [1].

Під час воєнного стану дуже важливо забезпечити комплексне, швидке, оптимальне та безперервне виконання місцевих бюджетів. Для ефективного функціонування бюджетної системи та життєво необхідних потреб жителів територіальних громад під час дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають список оперативних, ефективних, оперативних рішень.

Для інформування громад щодо останніх головних змін у бюджетному законодавстві, формування умов для своєчасного та швидкого реагування на потреби фінансового забезпечення заходів територіальної оборони, захисту безпеки населення та функціонування бюджетної системи, комунальних установ під час воєнного стану підготовлено експертом Ігорем Онищуком ключові зміни та моменти у галузі місцевих бюджетів [2]:

- внесення змін до місцевого бюджету приймається виконавчими комітетами відповідних місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без затвердження відповідного рішення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою;
- перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, у межах

загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків здійснюється без погодження певною комісією місцевої ради;

- виконавчі комітети конкретних місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації можуть ухвалювати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету державному бюджету для боротьби із збройною агресією Російської Федерації проти України;

- перерахування коштів між місцевими бюджетами можливе без укладання договору;

- проекти місцевих бюджетів ухвалюються рішеннями виконавчих комітетів конкретних місцевих рад чи розпорядженнями місцевих державних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій або військових адміністрацій;

- перевірки Державною аудиторською службою щодо здійснення виконання місцевих бюджетів не робиться, а перевірки, що вже розпочаті, зупиняються;

- дозволено перевищення розміру резервного фонду бюджету понад 1% обсягу видатків загального фонду окремого бюджету;

- виділення коштів з резервного фонду бюджету виконується за рішенням місцевої державної адміністрації, військової адміністрації, виконавчого органу окремої ради;

- заборона здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти, скасована.

Бюджетний процес має вагомe значення на будь-якому етапі розвитку для кожної держави, тому що від його якісного та ефективного здійснення залежить оптимальне функціонування економіки країни. Однак, незважаючи на значимість цього процесу, він не є досконалим і має свої недоліки, яким варто приділити увагу [3].

Основні проблеми бюджетного процесу в Україні:

- систематичне порушення бюджетної дисципліни;
- недостатня прозорість;
- неоднозначність та суперечність різних законів;
- значна дефіцитність бюджетів та їх фінансування;
- суттєвий рівень Державного боргу і складність його обслуговування;
- невизначеність програмно-цільового методу формування бюджету [4].

До шляхів вирішення проблем бюджетного процесу відносять:

- формування механізму забезпечення прозорості та відкритості функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування на кожному етапі бюджетного процесу;

- додержання принципу цільового використання бюджетних коштів;

- забезпечення визначення єдиного і остаточного переліку прав, обов'язків і відповідальності органів, які наділені бюджетними повноваженнями [3].

Отже, розглянувши і дослідивши бюджетний процес в Україні, можна зробити висновок, що він є важливою та невід'ємною частиною економічної системи. Проте у воєнний час цей комплекс має багато і недоліків, які потрібно вирішувати і покращувати, щоб стабілізувати економіку країни.

1. Бюджетний процес та його стадії. URL: <https://studies.in.ua/finansove-pravo-shporu/3341-byudzhetniy-proces-ta-yogo-stadii.html> (дата звернення: 29.04.2023). 2. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. URL: <https://association.kharkov.ua/aktyalne/novyny/1672-osoblyvosti-biudzhetho-protsesu-v-umovakh-voiennoho-stanu-onovliuetsia-7> (дата звернення: 29.04.2023). 3. Проблеми бюджетного процесу в Україні та шляхи їх вирішення. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3665/> (дата звернення: 29.04.2023). 4. Когут Ю. М. Особливості бюджетного процесу в Україні. *Науковий вісник УжНУ. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 27. Ч. 1. С. 62–66.